

Pakistan Raporu

**Türkiye Ticaret Odaları Sanayi Odaları
ve Ticaret Borsaları Birliği**

**Türk
sanayicileri
ve
iş adamları
derneği**

TÜRKİYE TİCARET ODALARI SANAYİ ODALARI VE
TİCARET BORSALARI BİRLİĞİ

TÜRK SANAYİCİLERİ VE İŞ ADAMLARI DERNEĞİ

PAKİSTAN RAPORU

İSTANBUL
KASIM 1975

(Yayın No: TOSİAD-T/75.11.29)

PAKİSTAN GEZİSİNE KATILANLAR

Asım KOCABIYIK
(Heyet Başkanı)
Borusan A.Ş.
(Türk Sanayicileri ve İş Adamları Derneği)

Orhan AKER
Aker Sanayi ve Ticaret A.Ş.
(Türk Sanayicileri ve İş Adamları Derneği)

E.B.ARAS
Türk Henkel
(İstanbul Sanayi Odası)

Mustafa BİRGİ
Birgi Tıbbi Cam Sanayi A.Ş.
(İstanbul Sanayi Odası)

Ahmet Emin GÜVEN
Ankara Ticaret Borsası Başkanı
(Odalar Birliği)

Rıza KANDİLLER
(Odalar Birliği)

T.Güngör URAS
Türk Sanayicileri ve İş Adamları Derneği
Genel Sekreteri

P R O G R A M

8 KASIM 1975, CUMARTESİ

2.50 Karachi'ye varış
Hava alanında karşılama
T.C.Karachi Konsolosu
Rashim Bin Sayeed-Ticaret ve Sanayi Odaları Federasyonu Reis
Yardımcısı
Sharif Khan-İhracatı Geliştirme Bürosu Müdür Yardımcısı

Hotel Mehran

9.00 İhracatı Geliştirme Bürosu
Ashraf W.Tabani-İhracatı Geliştirme Bürosu Başkanı
Mohammad Yousuf-İhracatı Geliştirme Bürosu Genel Müdürü

10.45 Karachi Tersanesi
N.A.Jaffary-Tersane Genel Müdürü
Farid Ahmad
M.A.Rashid
S.A.R.Zaid
Ashad

12.00 Pakistan Ticaret ve Sanayi Odaları Federasyonu yönetici ve üyeleriyle toplantı ve yemek

T.C.Karachi Konsolosu
Hashim B.Sayeed
Rifaat A.Hasnie
RCD Ticaret Odası Başkan Yardımcısı
M.Habibullah
M.Irshad Oadiri
Rauf W.Tabani
Sultan Mowjee
Mohd Hanif
Ahmad Dada
Ahmad Khan
H.Ghani
Akbar A.Abdullah

20.00 İhracatı Geliştirme Bürosu Başkanının Yemek Daveti

9 KASIM 1975, PAZAR

9.00 Karachi Liman Tesislerini Ziyaret

19.00 T.C.Konsoloslukunda yemek daveti

10 KASIM 1975, PAZARTESİ

9.00 People's Steel Mill - Çelik Tesisini ziyaret

S.H.Rizi - Genel Müdür
Mir Ashad Ali
M.S.Zaffar
Moniol Haq
Mouniddin Khan
Jamil Siddique
Zaber Syed
Knurshid Khilji
Masood Ahmad
Zahid Butto
I.Z.Siddique

11.30 Pakistan Machine Tool - Makine Takım Tesisini ziyaret

Brig.Mohammed Sacld Khan - Genel Müdür
Naser Jared
Rana Aman Ullah
S.M.Ali
A.K.Jadan
S.H.Fatin

13.30 Adamjee Dokuma Fabrikası yöneticileri ile yemek

A.S.Naviwala

15.00 Karachi Ticaret ve Sanayi Odasında toplantı

19.00 Lahor'a uçak ile hareket
Hava alanında karşılama
Wasti-İhracatı Geliştirme Bürosu Müdürü
Abid-İhracatı Geliştirme Müdür Yardımcısı
Bokhari-Lahor Ticaret ve Sanayi Odası Başkan Yard.

Intercontinental Hotel

11 KASIM 1975, SALI

9.45 LEFO-Lahore Döküm ve Makine Fabrikasını ziyaret

Colonel Abdul W.Siddiqui - Genel Müdür
Sufi Abdul Kerim
M.Aslam Mehmeood
Javaid Ashvad
Kalim Azhar
Asib Masood

- 11.30 Lahore Ticaret ve Sanayi Odasında toplantı
13.30 Lahore Ticaret ve Sanayi Odasının yemek daveti
19.00 Ravalpindi'ye uçak ile hareket

20.00 Ravalpindi hava alanında karşılama
T.C.Büyükelçilik Müsteşarı
T.C.Büyükelçilik B.Kâtibi
Barkat Ullah Khan-Ticaret Bakanlığı Müsteşar Yardımcısı
F.R.Qureshi-Ticaret Bakanlığı Bölüm Başkanı

Intercontinental Hotel

12 KASIM 1975, ÇARŞAMBA

- 9.15 İslamabad'a hareket
10.00 Ticaret Bakanı ile görüşme
Afzal Khan-Ticaret Bakanı
Gfaz Ahmad Nark-Müsteşar
Mahmoud Zaman-Müsteşar Yardımcısı
S.Hasan Khan-Müsteşar Yardımcısı
Bakat Ullah Khan-Müsteşar Yardımcısı
11.15 Sanayi Bakanlığında toplantı
N.N.A.Kureshi-Sanayi Bakanlığı Müsteşarı
A.R.Khan-Müsteşar Yardımcısı
K.U.Faruki-Müsteşar Yardımcısı
S.Ali Shah-Müsteşar Yardımcısı
13.30 Pakistan Planlama Teşkilatı'nda toplantı
V.A.Jafarey-Müsteşar
14.00 Pakistan Ticaret Bakanlığı Müsteşarının Yemek Daveti
16.00 Ravalpindi Ticaret ve Sanayi Odasında toplantı
Sheekh Ishrat Ali-Başkan
Tamiznaddini
Ihsanul Haq Piracha
Syad Shaki Ali
Shabbin Ahmad Khan
18.00 T.C.Büyük Elçisinin Daveti
21.00 Uçak ile Karachi'ye hareket

13 KASIM 1975, PERŞEMBE

- 9.05 Karachi'den Türkiye'ye uçak ile hareket

Pakistan Gezisi

1. Cumhurbaşkanımız Fahri Korutürk'ün Pakistan Hükümetinin davetlisi olarak 18 Kasım 1975 tarihinde yapacağı resmi geziden önce Türkiye-Pakistan ticari ilişkilerini geliştirme olanaklarını yerinde araştırmak üzere bir Türk sanayicileri ve iş adamları heyetinin Pakistan'a gitmesi Pakistan ve Türk Hükümet yetkililerince uygun görülmüştür.
2. Bunun üzerine Türk Sanayicileri ve İş Adamları Derneği ile Odalar Birliği üyesi yedi sanayici ve iş adamından kurulu bir heyet teşkil olunmuştur. Heyet üyeleri seyahat giderlerini kendi olanakları ile karşılamışlardır. Heyet programına başlamadan Ankara'da Ticaret Bakanı, Dışişleri Bakanlığı Ekonomik ve Sosyal İşler Dairesi Başkanı tarafından kabul edilmiş, Pakistan Büyükelçisi ve Pakistan Başkonsolosuyla ön temaslara çıkmıştır.
3. Pakistan ekonomisi konusunda heyet üyelerine ve ilgililenenlere bilgi vermek amacıyla TÜSİAD tarafından bir ön çalışma yapılmış ve rapor halinde bastırılmıştır.^{1/}
4. Heyet beş gün süre ile Karachi, Lahor ve Ravalpindi/İslamabad'da Pakistan'lı sanayiciler, iş adamları ve hükümet yetkilileriyle muhtelif temaslarda bulunmuştur.
5. Türk heyetinin Pakistan'daki programı "İhracatı Geliştirme Bürosu" (Export Promotion Bureau) tarafından hazırlanmış ve uygulanmıştır. İhracatı Geliştirme Bürosu Ticaret Bakanlığına bağlı bir kamu kuruluşu niteliğindedir. Fakat başında özel sektörden bir yönetici bulunmaktadır. Yabancı sanayiciler ve iş adamlarıyla ilişkiler münhasıran bu büro aracılığıyla yürütülmektedir.
6. Türk sanayicileri ve iş adamlarının Pakistan'da bulundukları dönemde Pakistan'da Fransız, Kıt'a Çini, Japon, Suudi Arabistan ve Mısır sanayicileri ve iş adamları heyetleri de temaslara çıkmakta idiler. Ülkeler arasında ticari ilişkileri geliştirmek amacıyla bütün dünya ülkeleri sanayicileri ve iş adamlarının karşılıklı temaları sıklaştırdıkları ve her ülkede kısa aralıklarla ziyaretler sürdürdükleri anlaşılmaktadır.
7. İhracatı Geliştirme Bürosu Türk heyetini misafir etmiş, kısa sürede hazırlanan programın tam bir şekilde uygulanmasını sağlamıştır. Karşılama ve uğurlamalarda hava alanlarında şeref salonunda heyet üyelerine büyük yakınlık gösterilmiş, Pakistan'daki program süresince heyete bütün şehirlerde özel araçlar tahsis edilmiştir.

^{1/} Pakistan Ekonomisi, TÜSİAD, Kasım 1975 20 S.

8. Heyetin Pakistan'daki programı, yapılan temaslar, basında, radyo ve TV'de geniş bir yankı bulmuştur.

9. Özellikle:

- Pakistan Ticaret ve Sanayi Odaları Federasyonu
- Karachi Ticaret ve Sanayi Odası
- Lahor Ticaret ve Sanayi Odası
- Ravalpindi Ticaret ve Sanayi Odası

yöneticileri ve üyeleri ile yapılan toplantılarda Türk ve Pakistan sanayicileri ve iş adamları karşılıklı temas imkânları bulmuşlardır.

10. İslamabad'da Pakistan Ticaret Bakanı, Sanayi Bakanlığı Müsteşarı ve Planlama Teşkilatı Müsteşarı ile yapılan toplantılarda kamu görevlilerinin Türk-Pakistan ticari ilişkileri konusundaki görüş ve bekleyişlerini öğrenmek mümkün olabilmektedir.
11. Pakistan'da toplantılar genellikle dua ile konuşmalar mutlaka Allah adı ile başlamakta, genellikle yazılı konuşma tercih edilmektedir.
12. Pakistan'da tüm halk ve kamu yetkililere Türkiye'ye karşı büyük bir sempati duymaktadırlar. Bu yakınlık aşırı ölçüdedir. Fakat ekonomik sorunların önem kazandığı günümüzde artık "platonik" bağların maddi bağlarla da kuvvetlenmesi gerektiği hemen bütün Pakistan'lı aydınlarca ifade edilmektedir.
13. Pakistan'da Türkiye'nin Karachi ve İslamabad'da iki Ticaret Müşavirinin bulunması gerekmektedir. Bu görevlerde bir yıla yakın süredir temsilcimiz yoktur. Karachi Ticaret Müşavirliği tamamen kapalı durumdadır. Görevlilerin tayini gecikmektedir.
14. Burada Pakistan'a görevli tayini politikasına da değinmekte yarar vardır. Pakistan'ın Türkiye ile ticari ilişkilerinin geliştirilmesi konusundaki iyimser bekleyişi ve Türk milletine karşı geniş sempatisine rağmen bu ülkedeki görevler dış temsilci tayininde "bir cezalandırma mahalli" olarak nitelendirilmektedir. "Cezalandırma mahalli"ne tayin olunan temsilciler ise maddi ve manevi olumsuz şartlar nedeniyle beklenen olumlu çabaları gösterememektedir.
15. Pakistan gibi Türkiye'ye karşı iyi niyetle bekleyiş içinde olan ülkelerdeki görev yerlerinin boş bırakılmaması, temsilciliklerin kadrolarının genişletilmesi ve tam tersine en dinamik elemanların bu görevlere atanılması beklenir.

Politik Yapı

16. Pakistan'da Zülfikâr Ali Butto 1971 yılı sonunda iktidara gelmiştir. Butto'nun mensup olduğu parti, toprak ve sanayi mülkiyeti konusunda belli vaatleri gerçekleştirmek için 150 acre'ın üzerindeki toprakları ve belli sınıai kuruluşlarını devletleştirmiştir.
17. O yıllarda uygulamada olan dördüncü beş yıllık plan dışına çıkmış, bugüne kadar yıllık geçici planlarla devlet yönetilmiştir. 1976 yılından itibaren yeni bir beş yıllık plan dönemine geçileceği söylenilmektedir.
18. Geçen üç yıllık dönemde iyi niyete rağmen gerek sanayide ve gerekse tarımda verim devamlı düşme göstermiş, ekonomik sorunlar artmıştır. Basın hürriyeti ve politik faaliyet konusunda getirilen tahditler nedeniyle kamu oyunda huzursuzluk vardır. Mevcut dört eyalet (Punjab, Sind, N.W.Frontier Province ve Baluchistan) arasındaki ve muhtelif din ve ırk grupları arasındaki rekabet ve çekişmeler politik gerginliği arttırmaktadır.
19. Butto bu gerginliği hafifletmek için, Kasım ayı ortasında kamu oyuna bir takım yeniliklerle çıkmıştır. Seçimlerin önümüzdeki yıllarda yapılacağı, belli sınırlamalarla muhalif partilerin çalışmasına izin verileceği konusundaki vaatler ve belli büyüklüğün altında toprağı olanların vergiden muaf kılınması bu yeniliklerin başlıcalarıdır.
20. Devletleştirilen sınıai tesislerde üretimin düşmesi, kalitenin bozulması, maliyet artışı en önemli sorunu teşkil etmektedir. Bu nedenle malı devletleştirilen müteşebbislerin benzer konularda yatırımlara geçmesi ve üretim açığını kapaması teşvik edilmeye başlamıştır.
21. Politik istikrarsızlık, sık sık yönetici değiştirmesi, ücret düşüklüğü nedeniyle yetişmiş elemanlar diğer müslüman ülkelere kaçmakta kamu iktisadi kuruluşlarına eleman bulmada güçlük çekilmekte, bu nedenle kamu iktisadi kuruluşlarında üst yönetim kadrosuna genellikle eski askerler atanmaktadır.

Sosyo Ekonomik Yapı

22. Pakistan'da 795 bin metre kare toprak üzerinde 70 milyon kişi yaşamaktadır. Kilometrekareye 88 kişi düşmektedir. Nüfusun 30 milyonu 15 yaşından küçük 30 milyonu 15-45 yaş arasındadır. Nüfusun her yıl yüzde üç oranında artmaktadır. Nüfusun % 15'inin okuma yazma bildiği, ilkokullardaki öğrenci sayısının 7 milyon, orta okullardakinin 2.5 milyon, yüksek okullardakinin 30 bin olduğu resmi rakamlardan anlaşılmaktadır.

23. Toplam çalışabilir nüfusun 20 milyon kişi olduğu bunun 2.5 milyonunu gizli ve açık işsizlerin teşkil ettiği resmi rakamlarda bildirilmektedir. Çalışabilir nüfusun % 57'si tarımda, % 27'si sanayidedir.
24. Pakistan'da kişi başına gelir 1400 Rs.(2 bin TL.dolayında) tahmin edilmektedir.
25. Pakistan'ın 100 milyar Rs.(150 milyar TL.dolayında) olan GSMH'sı içinde tarımın payı % 32, büyük imalât sanayiinin payı % 13'tür. Pakistan'da 1974-1975 döneminde sektörel gelişme hızları şöyledir:

Tarım	- 2.0
İmalât Sanayi	3.0
Büyük S.	3.0
Küçük S.	3.0
GSMH	% 2.6

26. Pakistan'ın 1974-1975 döneminde başlıca üretim rakamları şöyledir:

Tarım (000 Ton)

Hububat	7.508
Pirinç	2.416
Şeker Kamışı	22.000
Pamuk	648
Tütün	65
Mısır	755
Arpa	137

İmalât Sanayii

Pamuk İpliği (000 libre)	800.000
Pamuklu Dokuma (000 yarda)	680.000
Jüt Dokuma (Long ton)	35.916
Taşıt Araç Lastiği (000 adet)	
Dış	3.252
İç	3.862
Şeker (000 ton)	490
Kimyevi Gübre (000 ton)	
Üre	0.5
Süper Fosfat	22
Amonyum Fosfat	89
Demir-Çelik (000 ton)	202 1/
Çimento (000 ton)	3.300

1/ Yıllık tüketimleri 550 bin ton
Adambaşı 8 kg. - Türkiye'de 75 kg.

Maden Üretimi (000 ton)

Kömür	1.064
Kaya Tuzu	384
Kromit	9
Sülfür	2
Barit	7
Mağnezit	2

27. 1974-1975 Döneminde kamu ve özel yatırım topyamı ve yatırımların finansman kaynaklarının dağılımı (milyon Rs.) olarak şöyledir:

Toplam Yatırımlar	19.450
Finansman	
- Dış kaynaklar	12.220
- İç tasarruflar	7.250
- Kamu tasarrufu	- 740
- Özel tasarruf	7.990

28. Aynı dönemde özel kesim yatırımları için (milyon Rs.) olarak şu rakamlar verilmektedir:

Tarım	1.150
Büyük İmalat Sanayii	900
Küçük Sanayii	400
Ulaştırma	1.500
Mesken	1.000
Diğer	850
	<hr/>
	5.800

29. Pakistan'da 1974-1975 döneminde vergi gelirinin kaynaklara göre dağılımı (milyon Rs.) olarak şöyledir:

İthalat Vergisi	2.565
İhracat Vergisi	2.428
Mahalli İdare Gelirleri	3.000
Gelir Vergisi	1.045
Satış Vergisi	697
Diğer Vergiler	344
	<hr/>
	10.079

30. Pakistan'da fiyatlar 1974-1975 döneminde % 23 dolayında artmıştır. Geçmiş üç yıl içinde de benzer artışlar olmuştur. Önümüzdeki yıl daha düşük bir enflasyon oranı beklenmektedir.

31. Pakistan'da işçi ücretleri oldukça düşüktür. Döküm ve metal sanayiinde (devletleştirilmiş sınaî kuruluşlarda) ortalama ücretler şöyledir:

Düz işçi ayda 350 Rs. (Yaklaşık 525 TL.)
Yarı kalifiye işçi 500 Rs.
Kalifiye işçi-usta 700 Rs.
Usta başı-teknisyen 1000-1200 Rs. (1500-1800 TL.)

32. Bu miktar sosyal yan ödeme ve hakları da içermektedir. Ayda 1000 Rs.'ye kadar olan gelir vergiden muaftır.
33. İşçi haftada 48 saat çalışmaktadır. Ayda en fazla 35-50 saat fazla mesaiye izin verilmektedir.
34. Her işçinin sosyal sigortaya ek olarak grup sigortasına iştiraki zorunludur.
35. Beslenme yetersizliğinden verim çok düşüktür. Yetişmiş teknik personel ve kalifiye işçi bulmak çok güçtür. Bu nedenle her tesise çıraklık eğitimi zorunluluğu getirilmiştir.
36. Kalifiye eleman yetersizliğinden kamu iktisadi teşekkülü niteliğindeki sınai tesislerin bazılarında sadece bir vardiya çalışabilmekte vardiya sayısı artırılmamaktadır.
37. Pakistan'da işçi sendikaları güçlüdür. 1974 yılında 370 grev olmuş 301 bin işçi greve katılmıştır. Ortalama grev süresi 4.75 işgünüdür.

Pakistan'da Devletleştirme Hareketi

38. Pakistan'da devletleştirme hareketinden sonraki üç yıllık dönemde ekonomideki gelişmeler oldukça ilginçtir. 1/
39. Pakistan'da devletleştirilen sanayi kuruluşlarında üç yıllık faaliyet döneminde genellikle verim düşüklüğü, ürünlerde kalite bozukluğu ve maliyet artışı ortaya çıkmıştır. Bunun başlıca nedeni tesislerin ekonomi ölçüler dışında bürokratlarla birer hükümet kuruluşu şeklinde yönetimidir.
40. Daha önce verilen bilgilerin tersine devletleştirilen kuruluşların sahipleri ve yüksek kademe yöneticiler iş başında bırakılmamış, tam tersine tesislere girmeleri yasaklanmıştır.
41. Müteşebbis gücü olan ve devletleştirilen tesislerin dışında başkaca ticari ve sınai faaliyetleri de bulunan aileler genellikle gene sınai kesimde benzer yatırımlara girişmişler, devletleştirilen tesislerindeki benzer üretimi sürdürmeye başlamışlardır.
42. Gene daha önce verilen bilgilerin tersine devletleştirilen kuruluşların sahiplerine karşılık olarak Hükümet bonusu verilmemiştir. Bu konuda dengesiz bir uygulama olmuş, bazı pay sahiplerine özellikle küçük pay sahiplerine bono verildiği görülmüştür.

1/ Pakistan'daki devletleştirme hareketi ve Pakistan ekonomisine yön veren 22 aile hakkında TÜSİAD'ın Pakistan Ekonomisi isimli yayınında muhtelif kaynaklardan derlenerek geniş bilgi verilmişti. Ancak Pakistan'da yapılan temas ve tetkikler gelişmelerin daha çık bir şekilde anlaşılmasına imkân vermiştir. Yukarıda yer alan bilgiler önceki yayındaki bilgilerle çelişebilir fakat gerçeğe daha yakındır.

43. Uygulamadan zarar görenler ve halen mağdur durumda bulunanlar devletleştirme karşılığı bono almayan ve devletleştirilen sınai tesisi dışında faaliyeti bulunmayan müteşebbislerdir.
44. Bilindiği gibi yabancı sermaye iştiraki bulunan veya yabancı sermaye ile kurulun sınai tesisler ve bankalar devletleştirme dışı bırakılmıştır. Yabancı sermayeli bankalar ile yabancı bankaların şubeleri, sınai tesisleri devletleştirilen müteşebbislere hemen kredi teklifinde bulunmuşlardır. Çünkü bu kişiler müteşebbislere hemen kredi teklifinde bulunmuşlardır. Çünkü bu kişiler bankaların "müteşebbislik" gücüne sahip sayılı müşterilerini teşkil etmektedir.
45. İşte aynı kişiler, başka kaynaklarını ve bankaların bu imkanlarını kullanarak yeni sınai teşebbüslere girişmişlerdir ve girişmektedirler.
46. Devletleştirilen kuruluşlardaki verim düşüklüğü karşısında Pakistan Hükümeti de bu gelişmeyi açık bir şekilde desteklemek zorunda kalmaktadır.
47. Yalnız önemli bir nokta şudur: Müteşebbisler yeni tesisleri küçük üniteler halinde kurmakta ileri teknoloji ve üretim sürecine geçmemektedirler. Çünkü bu tip bir büyüme ve gelişme halinde yatırımlarının yeni bir devletleştirmeye konulmasından korkmaktadırlar.

Türkiye-Pakistan Ticari İlişkileri

48. Türkiye-Pakistan arasındaki ticari ilişkiler çok küçük hacimlerde cereyan etmektedir. 1974 yılında 650 bin dolar dolayında bir ithalat 2 milyon dolarında bir ihracat gerçekleştirebilmiştir.
49. Doğu ve Batı Pakistan ayrımından sonra ilk defa içinde bulunduğumuz yıl ticaret dengesi Pakistan lehine sonuçlanabilecektir. Bunun da nedeni Pakistandan ithal edilen 10 bin tonluk pirinçtir.
50. Pakistanla ticaret ilişkilerinin gelişmemesinin değişik nedenleri vardır. Bunlara aşağıda sıra ile değışilecektir.

Türkiye Pakistan Arasındaki Ulaşım Sorunu

51. Türk-Pakistan ticari ilişkilerinin gelişmesi konusunda en önemli darboğaz ulaştırma sorunudur.
52. İki ülke arasında bugün için navlunlar yaklaşık olarak şu şekildedir

Denizyolu	5 cent/Kg.
Karayolu	
Dolu gidiş-Boş geliş	26 cent/Kg.
Dolu gidiş-Dolu geliş	16 cent/Kg. 1/
Havayolu	3 dolar/Kg.
53. Bugün için Pakistan'a kısa sürede mal sevkinde olanak hava ve kara yoludur. Deniz yolu ulaştırması değişik nedenlerle işlememektedir.

1/ Bu fiyat ancak Pakistan'ın Türk kamyonlarının dönüştürme mal almalarına izin vermesinden sonra mümkün olabilecektir.

Karayolu

54. Pakistan RCD çerçevesinde Türkiye ile bir karayolu ulaştırma filosu kurmak istemekte ve İran'ın Pakistan'a transit karayolu ulaşımında engelleri kaldırması için Türkiye'nin tavassutunu beklemektedir.
55. Bu engeller şunlardır:
- İran karayollarının Pakistan transitini sağlayan yolları düşük standarttır.
 - İran, Pakistan'a geçen transit kamyonlardan transit ücreti ve ayrıca teminat depozitosu talep etmekte ve bu depozito çok kere iade edilmemektedir. Pakistanlı iş adamlarının ifadesine göre bir transit kamyonun İran'dan geçişi için İran'a asgari 300 İngiliz Lirası ödeme gerekmektedir.
56. Buna karşı Pakistan yönünden gelen engeller de vardır. Pakistan Türkiye'den karayolu ile gelen malların çok kere hudut kapısında teslimini istemekte, kamyonların Türkiye'ye dönüşte yük almalarına izin vermemektedir. Bu kara yolu ulaşımının fiyatını yükselten bir unsurdur.
57. Soruna çözüm getirmek için kısa sürede alınacak tedbirler:
- Türk kamyonlarının malı Pakistan içinde alıcıya teslimi olanağının sağlanması
 - Türk kamyonlarının dönüşte yük almalarına izin verilmesidir.
58. Uzun dönemde bir ortak Türk-Pakistan Karayolu Taşıma Filosunun tesisi için hemen çalışmalara başlanılabilir. Türk Hükümeti Pakistan'ın İran transitinde karşılaştığı sorunların çözümüne aracılık edebilir.

Denizyolu

59. Türk-Pakistan ticaretinin gelişmesinde en önemli engel denizyolu başının kurulmamasıdır. Fakat bu sebep-netice ilişkisi olan bir sorundur. Ticaret hacmi belli miktara ulaşamadığı için muntazam seferler yapılamamakta, muntazam seferler yapılamayınca ticaret hacmi büyümemektedir.
60. RCD çerçevesinde Türkiye Pakistan bir ortak deniz ulaştırması projesine girişmiştir. Bir yandan Pakistan Denizyolları Öte yandan Türk D.B.Deniz Nakliyat A.Ş.'nin programlı muntazam seferler yapıları kararlaştırılmıştır.
61. Belli hacimde kargo bulunmaması nedeniyle muntazam seferler yapılamamaktadır. Bu belirsizlik karşısında özellikle Türkiye'den Pakistan'a mal nakli bir problemdir. RCD çerçevesinde yapılacak bir seferin programlanan tarihten 7 ay geçikmeli gelmesi olağandır. Son iki yılda Karachi limanına sadece bir Türk gemisi uğramıştır. Türk ihracatçılar malları Abu-Dubai gibi dolaylı yollardan aktarmalı ulaştırmayı denemişler bundan da başarı sağlayamamışlardır.

62. Karachi ve Istanbul limanlarının uluslararası normal uğrak yolları dışında kalması ve Karachi limanında tahliye için gemilerin ortalama 45-60 gün beklemeleri yabancı gemilerin iki ülke navlununa ilgi göstermelerini engellemektedir.
63. Karachi limanının tahliye konusundaki olumsuz koşulları nedeniyle bu hatta öncelikle Pakistan bandıralı gemilerin ticari ilişkileri geliştirmede yararlı olabileceği anlaşılmaktadır. Fakat Pakistan bandıralı gemilerin tarifeli sefer yapabilmelerini sağlamak için ise Türkiye'nin Pakistan'dan belli bir malı süreli olarak ithali gerekmektedir.
64. Pakistanlıların bu konudaki ümidi Türkiye'nin pirinç ithaline bağlanmıştır. Türkiye'nin 1975 yılında Pakistan'dan 10 bin ton pirinç ithali Pakistanlıları çok memnun etmiştir.
65. Pakistanlılar Türkiye'nin bu ithalatının aynı hacimde devamı halinde, teslimatın 2-3 bin tonluk partilere bölünebileceği ve her 2-3 bin tonluk parti için belli devrelerde Karachi'den Istanbul'a bir Pakistan gemisi gönderilebileceğini ifade etmektedirler. Böylece tarifeli sefer için asgari navlun sağlanmış olacak, tarifeli sefer ise iki ülkenin ticari ilişkilerinin gelişmesine olanak sağlayacaktır.
66. Pakistanlıların ortaya koydukları bir başka alternatif ise İskenderiye üzerinden aktarmalı denizyolu bağının tesisidir. Fakat Türk müteşebbisleri yolun işleyemeyeceği kanaatinde dirler.
67. Muntazam gemi seferi iki ülke arasında yeni malların ticaret konusu olmasına imkan verecektir. İki ülke tüccarları birbirine ticari ilişkilerde fiyat teklif ederken önlerine ilk çikan yüksek navlun ücretidir. Böylece ticari ilişkiler daha başlamadan donmaktadır.

Karachi Limanı

68. Karachi Limanına 1973-1974 dönemi faaliyetine ilişkin olarak sağlanan resmi rakamlar şöyledir:

Toplam Kargo	10.485 bin ton
İthalât	7.440 bin ton
İhracat	3.045 bin ton
Giren Gemi	1.443 gemi

69. Tabii bir liman niteliğini taşıyan Karachi limanının normal kapasitesinin ise 6 milyon ton olduğu bildirilmektedir. Pakistan Hükümeti liman kapasitesini 12.5 milyon tona çıkarmak için teşebbüse geçmiştir. Karachi'de kurulmakta olan yeni demir-çelik tesisinin kömür ve cevher ithalatı nedeniyle 2.5 milyon tonluk özel bir kapasite ihtiyacı doğmuştur.

RCD Anlaşması Çerçevesinde İlişkiler

70. Pakistanlılar RCD anlaşmasının bugüne kadar beklenen gelişmelere zemin hazırlayamadığını kabul etmekte fakat gelecekteki ilişkileri hep bu anlaşma çerçevesinde düşünmektedirler.
71. Pakistanlılar RCD Ticaret Odası çerçevesinde Türk ve Pakistan iş adamlarının karşılıklı işbirliği sağlayamamalarından, odanın iki ülkenin iş adamlarının ticari ilişkilerinde engelleri kaldırıcı faaliyete girişememesinden şikayetçi etmektedirler.
72. RCD'nin Kamu yetkilileri bürokratlar düzeyindeki faaliyetlerinin kâğıt üzerinde kaldığı, bu faaliyetlerden esas yararlanacak iş aleminin devreye girememesi en çok şikayet konusu olan noktalardır.
73. 1975 Aralık ayı başında yapılacak RCD Ticaret Odası toplantısı ile 1976 yılında yapılması beklenen üst seviyedeki RCD toplantılarından büyük şeyler beklenilmektedir.
74. Pakistanlı sanayiciler ve iş adamlarıyla ve kamu yetkilileriyle yapılan toplantılarda Türk-Pakistan ticari ilişkilerinin gelişmesinde münhasıran RCD çerçevesinde kalınmaması ikili ilişkilerin geliştirilmesine önem verilmesi bu arada RCD çerçevesindeki ilişkilerin de düzeltilmesine gayret gösterilmesi Türk sanayicileri ve iş adamlarınca özellikle belirtilmiştir.
75. RCD Anlaşmasına göre ülkeye, ülkenin ödemeler dengesi güçlüklerini karşılamak amacıyla tesis etmeleri gereken fonun tesis edilememiş olmasından tabii ki Pakistan ve Türkiye etkilenmektedir. 2 milyon dolarlık bir RCD fonu her ikisi de ödemeler dengesi sorunuyla karşı karşıya bulunan Pakistan ve Türkiye'nin ticari ilişkilerinin gelişmesi için yeterli olamamaktadır.
76. Pakistanlılar Türkiye ile ticari ilişkilerin geliştirilmesi için devamlı olarak "indirimli özel bir tarife rejimi" için ısrar etmektedirler. Bugünkü küçük ticaret hacmi içinde ve Türkiye'nin AET ile ilişkileri muvacehesinde böyle bir indirimli özel rejimin mümkün olamayacağı, ilişkilerin gelişmesi ve ticaret hacminin önem kazanması halinde tabii olarak bu konuda olumlu gelişmeler sağlanabileceği izah edilmiştir.
77. Pakistanlılar RCD çerçevesinde Türkiye-Pakistan transit ulaştırmasının kolaylaştırılabileceği inancındadırlar. Önemli olan RCD Ticaret Odasının ve Uluslararası Ticaret Odası Ulaştırma Komisyonunun bu sorunlara bugüne kadar eğilmemiş olmasıdır. Bunda iki ülkenin bu odalardaki temsilcilerinin ihmali söz konusudur.
78. Pakistanlı müteşebbisler RCD çerçevesinde Türk-Pakistan Kara Yolu Ulaşım Filosu teşkil edilebileceği ve bu teşebbüsün başarı sağlayabileceği görüşündedirler.
79. Pakistanlıların bir başka bekleyişi de RCD üyesi üç ülkenin borsalarında karşılıklı olarak üye ülke vatandaşları için belli bir sınırlama içinde menkul kıymet alım satımının sağlanmasıdır. Mevcut

80. Türk kambiyo mevzuatının bu işleme imkan vermediği ve kısısa sürede bu konuda uygulamaya geçmenin imkânsızlığı izah edilmiştir.
81. RCD Anlaşması çerçevesinde Pakistan 3 önemli sınai tesise kavuşmuştur.
- Makine takım tesisi
 - Rulman tesisi
 - Banknot kâğıdı tesisi
82. Pakistan RCD Anlaşmasına dayalı olarak ithalat rejiminde 10 maddenin sadece Türkiye'den ithali şartını muhafaza etmektedir. Bu maddeler şunlardır:
1. Boraks
 2. Borik asit
 3. Tekstilde kullanılan kimyevi maddeler
 4. Kimya sanayiinde kullanılan filtreler
 5. Çimento fabrikaları için öğütme takımları
 6. Cıva
 7. Yüksek gerilim porselen izalâtörleri
 8. Tetrasiklin ve tetrasiklin ürünleri
 9. Turgusten-karpit mamulleri (sert maden takımları)
 10. Palamut hülâsası
83. Önümüzdeki yıl Türkiye'ye tanınan rüçhan hakkına ilişkin 10 maddelik liste yeniden düzenlenecektir.
84. Bugüne kadarki uygulamada 10 maddelik listedeki malların Pakistan'a satışında önemli sorunlar ortaya çıkmıştır:
85. Boraks, borik asit ve cıva ithali için Pakistanlıların Etibank'a müracaatları olumlu karşılanmamış, örneğin 1000 tonluk talebe karşı Etibank 100 tonluk ihracat teklifinde bulunmuştur. Pakistan'lı alıcılar Etibank'ın müracaatları olumlu/olumsuz cevaplandırmamasından şikâyetçidirler.
86. Yüksek gerilim porselen izalâtörlerinden bugüne kadar bir satış gerçekleştirilememiştir. Pakistan'da bu konuda talep mevcuttur.
87. Aynı şekilde Turgusten-Karpit mamulleri (sert maden takımları) ile palamut hülâsası ihracatı da gerçekleştirilememektedir.
88. Tekstilde kullanılan kimyevi maddeler için Pakistan'da geniş pazar bulunmasına rağmen yıllık ticaret hacmi yüz bin dolar dolayında kalmaktadır. Buna, geniş çeşidi bulunan maddelerin Türkiye'de hangisinin hangi firmalarca yapıldığı konusunda Pakistan'lı alıcılara yeterli bilgi verilmemesi neden olarak gösterilmektedir.

89. Çimento fabrikalarında kullanılan yedek parçalar satışındaki sınırlama ise Pakistan'ın İthalât Rejiminde bu konuda yeterli açıklığın bulunmamasına dayanmaktadır. İthalât Rejimine "çimento fabrikaları için grinding plate - lining plate - mill liner vesair çelik döküm mamul parçalar" ibaresinin konulması halinde Türkiye'den geniş ihracat olanağı ortaya çıkabilir.
90. Tetrasiklin ve tetrasiklin ürünleri satışı bu kota çerçevesinde önem taşıyan bir kalemdir. Türkiye'deki maliyetlerin yüksekliği ve ulaştırma masrafları nedeniyle Türkiye bu malı Pakistan'a 30-35 Dolar/Kg. birim fiyatı ile ihraç etmektedir. Halbuki başka ülkeler -bazı spot satışlar nedeniyle- çok kere 18-20 Dolar/Kg.dolayında Pakistan'a teklifte bulunmaktadırlar. Büyük fiyat farkına rağmen zorunlu kota nedeniyle Pakistan sadece Türkiye'den resmi ithalat yapma durumundadır. Fakat bu normal olmayan fiyat farkı karşısında ilişkinin aynı şekilde süregitmesi imkânsızdır.
91. Şuraya işaretle yarar vardır ki, İthalat Rejimindeki sınırlamaya rağmen Pakistan'ın 10 maddeyi sadece Türkiye'den ithal ettiği söylenemez. Gümrük tarife pozisyonlarının genişliği aynı maddelerin veya yakın benzerlerinin başka ülkelerden ithaline imkân vermektedir. Özellikle Türkiye'nin mal arzında yeterli gayreti göstermemesi bu dışarıya kayışı teşvik etmektedir.

Pakistan'ın Dış Ticareti

92. Pakistan'ın ithal ve ihraç ettiği ürünler hakkında Pakistan Ticaret Bakanlığının verdiği son rakamlar şöyledir:

İTHALAT

	(Milyon \$)		
	1972/73 (Haz./Tem.)	1973/74 (Haz./Tem.)	1974/75 (Haz./Tem.)
Petrol Ürünleri	61.9	152.4	336.7
Hububat, Bakliyat	107.1	157.1	222.8
Makine, Ekipman, Parça	69.9	120.8	209.2
Demir-Çelik	70.3	112.3	207.0
Hayvani, Nebati Yağ	31.2	95.2	161.3
Nakil Vasıtaları Parçaları	45.5	108.9	123.9
Elektrikli Mak.ve Parçaları	43.8	60.4	119.9
Kimyevi Gübre	37.3	90.4	103.2
Çay	31.9	34.8	67.1
Kimyevi Maddeler	38.9	65.3	52.8
Kâğıt-Karton	12.6	38.8	51.9
Demir Dışı Metaller	14.8	31.2	42.0
Sentetik İplik	7.0	35.1	41.5
Boya ve Boyar Maddeler	15.3	16.7	26.9
Metal ve Madenler	9.7	9.0	26.4
Mücadele İlaçları	6.4	17.3	26.0
Tıbbi İlaçlar ve Mamuller	11.3	18.6	25.6
Diğer	182.3	206.4	244.1
Toplam	797.2	1.370.7	2.088.3

İHRACAT

Pirinç	110.6	212.0	232.7
Pamuk	112.2	41.5	158.2
Pamuklu Dokuma	119.6	143.1	132.6
Pamuk İpliği	189.4	188.4	91.8
Halı-Kilim	26.8	46.1	52.7
Deri, Deri Mamulleri	53.3	43.7	38.1
Çimento	9.7	16.8	30.2
Giyim Eşyası	13.0	25.4	29.6
Çadır, Çuval	2.2	7.5	22.3
Spor Malzemesi	12.9	19.0	20.9
Zamk	8.8	16.9	16.6
Deniz Ürünleri	22.0	27.9	15.8
Havlu	7.0	16.3	15.6
Petrol Ürünleri	12.1	17.7	14.0
Tütün	4.5	10.8	13.4
Tıbbi Aletler	4.2	8.6	13.1
Ayakkabı	7.9	9.5	12.7
Hediyelik Eşya	7.4	13.2	10.6
Diğer	100.4	169.9	135.7
Toplam	824.0	1.034.3	1.056.6

93. Türkiye Ticaret Bakanlığının rakamlarına göre 1965 yılından bu yana ticaret dengemiz ve 1974 yılında Pakistan'dan ithalat ve ihracatımız ise şöyledir: (Türkiye Ticaret Bakanlığının rakamları Ocak-Aralık, Pakistan Ticaret Bakanlığının rakamları Haziran-Temmuz ayları itibariyledir.)

TÜRKİYE - PAKİSTAN DIŞ TİCARET İLİŞKİLERİ

	İthalâtımız (Dolar)	İhracatımız (Dolar)	Fark (Dolar)
1965	709.942	43.310	- 666.632
1966	1.410.519	979.339	- 431.180
1967	2.401.905	1.117.538	-1.284.367
1968	4.701.553	292.774	-4.408.779
1969	2.099.165	954.411	-1.144.754
1970	2.828.322	1.941.562	- 886.760
1971	1.104.340	2.518.435	+1.414.095
1972	756.587	1.784.723	+1.028.136
1973	296.497	5.510.512	+5.214.015
1974	643.248	2.274.849	+1.631.601

1974 YILINDA TÜRKİYE'NİN PAKİSTAN'DAN

İTHAL ETTİĞİ MALLAR

	Dolar
05.04.21 Kuru Dana Kursacı	12.161
13.01.10 Kına	169.211
30.01.11 Karaciğer Kûlâsası	19.166
32.07.10 Ultra Marin	10.433
42.04.12 Makinelerde Kullanılan Deri Eşya	5.499
57.10.10 Sargılık Kaba Bez (Kanaviçe)	254.649
62.03.10 Jüt Çuval	109.744
82.12.11 Terzi Makasları	1.463
82.12.13 Tırnak Makasları	617
82.12.19 Diğer Makaslar	5.605
84.38.90 Dokuma Makineleri Aksamları	7.196
84.45.20 Freze Makineleri	2.801
84.45.45 Taşlama Makineleri	5.243
90.17.19 Tıbbi Cihazlar	780
90.17.25 Bisturiler	374
90.17.29 Diğer Tıbbi Cihazlar	33.312
90.17.39 Diğer Dişçilik Aletleri	4.729
Diğerleri	265
Toplam	643.248

1974 YILINDA TÜRKİYE'NİN PAKİSTAN'A

İHRAC ETTİĞİ MALIAR

		<u>Dolar</u>
28.05.10	Civa	395.259
28.46.11	Sodyum Boratlar	16.004
29.44.13	Kloromisetin Müstakları ve Tuzları	581.609
29.44.29	Diğer Antibiyotikler	201.786
30.03.39	Çeşitli İlaçlar	61.958
32.01.11	Kuru Palamut Hülâsası	2.028
38.12.20	Nişastalı Haşıl ve Apreler	28.469
38.12.30	Diğer Haşıl ve Apreler	25.183
39.02.12	Polivinil Asetat	123.871
48.01.50	Kraft Kâğıdı	223.377
48.01.61	Adi Ambalaj Kâğıdı	247.563
48.16.90	Diğer Kâğıtlar	8.450
68.14.10	Fren Balataları	3.315
70.10.90	Cam Eşya	2.711
70.17.10	Serum Ampulleri	233.432
70.17.20	Camdan Laboratuar Eşyası	262
76.03.12	Aliminyum Levhalar	339
82.07.00	Aletler için Monte Edilmemiş Levhalar, Çubuklar	45.186
84.15.10	Ev Tipi Buz Dolabı	38.849
84.56.99	Çeşitli Makineler	15.656
87.06.94	Otobüs ve Kamyon Aksamı	19.537
	Toplam	2.274.844

94. Pakistanın da ticaret dengesi giderek ciddiyyet kazanmaktadır. Buna karşın Pakistan önemli miktarda dış kaynakları kullanmaktadır. 1974-1975 Döneminde Pakistan'ın ihracat geliri ile dış kaynak kullanımına ilişkin aşağıdaki rakamlar ilginçtir.

İhracat	1.034 milyon dolar
Dış Borçlanma	1.337
Proje Kr.	225
Program Kr.	768
Gıda	117
Diğer	651
IMF	198
Kısa Vadeli Borçlar	116

95. Pakistan Orta Doğu ülkelerinin bölge içi yardım fonlarından da (İsrail ile savaşan ve bu nedenle en fazla yardımı alan Mısır ve Suriye'den sonra) büyük ölçüde yararlanmaktadır: 1/

(Milyon \$)

VEREN ÜLKE \ ALAN ÜLKE	MISIR	SURİYE	PAKİSTAN	LÜBNAN	SUDAN	ÜRDÜN	BAHREYN	AFGANİSTAN	UMMAN	YEMEN (Kuzey)	YEMEN (Güney)	TOPLAM
Suudi Arab.	2035	500	150	6	14	40	8	65	80	3		2908
İran	1035	150	648	345	64	11		10				2260
B. Arab Emir.	160	838	107	66	19	14	75			6		1285
Kuveyt	378	205		3	15	42	11		3	10	5	673
İrak		50		27	10			10		10	5	112
Katar	31		30		14	18				2		95
Lıbya		30	50							9		89
TOPLAM	3639	1773	985	447	136	133	94	85	83	40	10	

96. Bu nedenle Pakistan parasının bugünkü resmi değeri ile serbest piyasa değeri arasında pek az fark vardır. Pakistan içinde hiç bir tahdit olmadan 1 A.B.D.doları karşılığında 9.70 Rupi ödenmekte, 9.85 Rupi'ye ise 1 A.B.D.doları satın alınabilmektedir. 1 Rupi 1.50 TL.olarak değerlendirilebilir. Para ayarlamasından sonra ihracat subvansiyonuna, prim ödemeye son verilmiştir

97. Pakistan önümüzdeki dönemde ihracatını her yıl % 14 oranında artırırken ithalatı % 6 oranında sınırılıyarak dış ticaret dengesini tesis etmeyi planlamıştır.

1/ TÜSİAD, Görüş Cilt 3, Sayı 11, Kasım 1975

Türk-Pakistan Ticari İlişkilerinin Geliştirilmesi

98. Türk-Pakistan ticari ilişkilerinin geliştirilmesi konusu iki ülkenin karşılıklı menfaat dengesi açısından ele alınmalıdır. Türkiye'nin Pakistan'dan, Pakistan'ın Türkiye'den alacağı mallar vardır. İki ülkenin benzer ürün cinslerine sahip olması, ekonomilerinin niteliğindeki benzerlik, dış ödemeler dengesi konusunda benzer sorunlarının olması ticari ilişkilerinin gelişmesini mani teşki edemez.
99. Tekrarda yarar vardır ki kısa sürede ticaret hacminin gelişmesi için öncelikle ulaştırma sorununa çözüm getirmek gerekir.

Türkiye Pakistan'dan Neler Alabilir?

100. Türkiye dünya fiyatlarıyla Pakistan'dan aşağıdaki maddeleri ithal etme imkânına sahiptir:

- Pirinç
- Yağlı Tohum
- Makine Tezgahları (Torna, freze)
- Paslanmaz Çelik
- Tıbbi Alet-Edavat
- Otomotiv Sanayii Parçaları (Dişli kutusu-bilyalı rulman)
- Yol Silindirleri
- Askeri ateşli silahlar
- Deri
- Hint Yağı
- Kına
- Gliserin
- Kostik Soda
- İlâç Hammaddeleri
- Gemi

101. Pakistan'ın başlıca tarımsal ürünlerinden biri pirinçtir. Türkiye'nin pirinç ihtiyacını Pakistan'dan sağlaması, karşılığında başka ürünler satmasına imkân verecektir.
102. Pakistan'da RCD Anlaşması çerçevesinde gerçekleştirilen Makine-Takım yatırımlarında otomotiv sanayii aktarma, organları, dişli kutuları ve bilyalı rulmanlar üretilmektedir. Kısa sürede Türkiye'nin bu konuda ihtiyaçlarını Pakistan'dan sağlaması mümkündür. Özellikle, aynı tesislerde İsviçre patenti ile üretilen torna ve frezeler'in dünya fiyatları ile ithali sağlanabilir.
103. Pakistan orta bir yatırım ile paslanmaz çelik üretimin gerçekleştir-miştir. Türkiye'nin önemli miktarda paslanmaz çelik ithalatı vardır. Kalite ve fiyat konusunda müsait koşullar sağlandığında ithalatın Pakistan'dan yapılabileceği anlaşılmaktadır.

104. Kına Pakistan'ın belli ülkelere ihraç edebildiği bir maddedir. Türkiye ise bu sayılı ülkelerden biridir. Türkiye son zamanlarda kınayı Hindistan'dan ithal etmeye başlamıştır. Bundan Pakistanlılar üzüntü duymaktadırlar
105. Pakistan'ın geliştirdiği bir üretim konusu da askeri ateşli silahlardır. Pakistanlılar bu konuda Türkiye ile karşılıklı ilişkiyi geliştirmeyi arzu etmektedirler.
106. Nihayet, Karachi Tershanesinde inşa ettikleri 13 bin tonluk tip gemilerden, işçi ücretlerinin düşüklüğü nedeniyle dünya fiyatlarının altında satış olanağı bulunduğunu belirtmektedirler.
107. Pakistan Türkiye'ye yarı-mamul mal ihraç etmek istemektedir. Bu ilişkiden beklenen Türkiye'nin yarı mamulü işleyerek Avrupa Pazarına tekrar ihraç etmesidir. Benzer ilişkiler İsviçre ve Almanya ile kurulmuştur. İsviçre hediyeelik tahta eşyanın kaba kısmını yarı işlenmiş olarak Pakistan'dan ithal etmekte, ince işçiliğini tamamlayarak İsviçre mamulu şeklinde ihraç etmektedir. Almanya tıbbi alet-edavatı yarı işlenmiş olarak Pakistan'dan ithal etmekte ince işçiliğini tamamlayarak Alman markası altında dünya pazarına sürmektedir.

Türkiye Pakistan'a Neler Satabilir?

Buzdolabı, Çamaşır Makinesi, Dayanıklı Tüketim Malları

108. Pakistan, buzdolabı ihtiyacını ithal yolu ile karşılamaktadır. Alınan Gümrük Vergileri ağırdır. Elektrikli ev eşyaları imali ile AWAMI AUTO meşgul olmakta idi. 1974 yılında Pakistan'da buzdolabı montajı için teklifler alınmış ve 300 bin dolarlık parça halinde buzdolabı Tayland'dan ithal ile Pakistan'da monte edilmiştir. AWAMI AUTO daha sonra devletleştirilmiş ve adı Domestic Appliances Ltd. olmuştur.
109. Türk firmaları Türkiye'den başlangıçta parça halinde buzdolabı ithali ve bilahere Pakistan'da da Türkiye'de olduğu gibi buzdolabı imalatı yapılması için Domestic Appliances ile temas sürdürmekte, netice beklenmektedir. Teklifin olumlu karşılanacağı sanılmaktadır.
110. Ayrıca Türkiye buzdolabı konusunda montaj sanayiinden imalat sanayiine kısa zamanda geçtiği için Doğu ülkelerine kıyasla bu konuda Pakistan'a daha fazla yararlı olabilecektir. Pakistan Hükümeti buzdolabı ithali için yılda üç defa 700 bin dolarlık kota tahsis etmektedir. Bunun büyük bir kısmı parça halindeki ithalatda, az bir kısımda 15 ayaktan büyük dolapların ithalinde kullanılmaktadır.

111. 8 yıl evvel bir Türk firması Pakistan'a 1600 buzdolabı, 1975 yılında da bir başka Türk firması 1.100 adet büyük boy buzdolabı ihraç etmiştir.
112. İhracatta en büyük güçlük nakil için vapur bulamama sorunudur. Türkiye'nin son ihraç ettiği partide 15.5 ayak buzdolapları CF Karachi 260 ilâ 281 dolardan satılmıştır. Aynı kalitede aynı büyüklükte buzdolapları için diğer ülkeler 400 dolar fiyat istemektedirler. Aynı imkânlar tüm dayanıklı tüketim malları için de sözkonusudur.

Otomobil-Otobüs

113. Pakistan küçük boy binek otomobillerini ithal etmektedir. Yugoslavya'dan ithal edilen 3 bin adetlik Fiat 124 tipi otomobil çok tutulmuştur. Türkiye'nin Pakistan'a her yıl 2-3 bin adet Murat 124 binek otomobili ihraç olanağı vardır. Burada Pakistanlıların talebi İtalya'nın CIF fiyatının biraz altında bir fiyattır.
114. Buzdolabında olduğu gibi binek otomobilinde de Türkiye'nin pazara önce ihracat sonra montaj şeklinde girmesi, üretime geçişte Pakistan'a teknik yardım sağlaması olanağı vardır. Bu nedenle Pakistanlılar Türkiye'nin ciddi ilgisini cevapsız bırakmayacaklardır.
115. Pakistan özellikle şehir içi ulaştırması için ucuz tip karoserisi olan otobüsler ithal etmektedir. Bu konuda da Türkiye'den ihracat olanağı vardır.

Çimento Fabrikaları Tesisine Yardım ve Yedek Parça Satışı

116. Pakistan çimento fabrikalarını Kıt'a Çininden aldığı bir teknoloji ile kurmakta ve işletmektedir. Pakistan Hükümeti 5 yeni fabrika kurmak ve mevcutları tevsi kararını almıştır. 450 Bin ton/yıl kapasiteli çimento fabrikaları için yaklaşık 18 milyon dolar yatırım yapılması planlanmıştır.
117. Türk müteahhit firmaları bu tesislerin proje, inşaa ve işletmeye alınma safhalarında tek başlarına veya Pakistanlı firmalarla ortak iş alabilirler.
118. Türkiye'nin Pakistan'da kurulu ve kurulacak çimento fabrikaları için grinding plate-lining plate (3 bin ton/yıl), mill liner vesair çelik dökümden yedek parçalar (4 bin ton/yıl) ihraç etme olanağı vardır.

Liman İnşaatı

119. Karachi Limanını kapasitesini arttırmak amacıyla inşaaı düşünülen Port Qasım'ın yabancı firmalara ihale edilecek bölmüleri 110 milyon dolar olarak tesbit edilmiştir.
120. Türk müteahhit firmalarının bir konsorsiyum ile bu liman inşaatını üstlenmeleri mümkün görülmektedir.

Demir Çelik Tesisinin Yapımı

121. Karachi Demir-Çelik tesisini Rus'lar yapmaktadırlar. İskenderun'daki tesisin benzeri olacaktır. Halen 1 milyon ton kapasite ile projelendirilmiştir. 2 milyon ton kapasiteye yükseltilebilecektir.
122. İskenderun tesislerinin yapımında tecrübe kazanan Türk müteahhitlerinin bu yatırım gerçekleştirilmesinde tâli-kontratlarla iş almaları mümkündür.

İlâç Fabrikalarında Kullanılan Cam Malzeme

123. Türkiye Pakistan'a halen cam ampul ihraç etmektedir. Bu konuda Pakistan yakında üretime geçecektir. Türkiye'nin yeni ihraç konuları araması gerekmektedir. Pakistan'a tıbbi cam boru ve cam şişe ihracı mümkündür. Özel isimleri ile şu ürünlerin Pakistan'da pazarı olabileceği tahmin edilmektedir.

- Glass bottless - amber and clear
- Neutral glass tubing
- Glass ampoules
- Glass yool - biber glass

Çay

124. Pakistan büyük ölçüde çay tüketmektedir. Yıllık çay ithalatı son yıl 80 milyon lb.dolayındadır. Pakistan kalitesine göre çayı 6.89 ile 3.86 lb./Rs.'ye ithal etmektedir.
125. Pakistan'da tüketilen çayda koyu renk ve koku önemlidir. Fakat harman için Türk çayı ithal etmek istemektedirler.
126. Bazı alıcılar Türkiye ile ilişki kurmaya çalışmışlar fakat o zamanlar çay satıcısı durumunda olan Tekel'in Pakistan'daki temsilcisinin olumsuz davranışları nedeniyle başarı sağlayamamışlardır.
127. Seylan ve Tanzania gibi büyük çay üreticisi ülkelerde çay üretiminde devletleştirme başlamıştır. Bir yanda devletleştirmenin öte yanda enflasyonun etkisiyle çay fiyatlarının yakın zamanda 2 dolar/kg.'dan 3-4 Dolar/kg.'a doğru yükselmesi beklenmektedir. Bu Türkiye'nin Pakistan'a çay ihracat imkanını olumlu etkileyecek bir gelişmedir.

Tekstil Sanayiinde Kullanılan Kimyevi Malzeme

128. Büyük çeşit arzeden bu üretim konusunda Türkiye halen küçük ölçüde Pakistan pazarına girmiştir. Doğrudan Pakistan tekstil sanayii ile temas ve teknik yardım sağlamak şartıyla bu konuda geniş bir pazar vardır.

Diğer Mallar

129. Pakistan'a Türkiye'den ihracı muhtemel diğer ürünlerin başlıcaları şunlardır:

- Aliminyum foil-ilâç fabrikaları ve diğer kullanım için
- İlâç şişeleri için aliminyum ve lastik kapaklar
- Camdan ve porselenden laboratuvar malzemesi
- Özel telefon kabloları
- Malt
- Matbaa mürekkebi
- Borular ve fittings
- Banyo küveti, musluk taşı, klozet ve benzeri eşya
- Kapı kilitleri
- Bakliyat
- Akümülatörler
- Basılı kitaplar özellikle "Kuran"
- Kâğıt

Diğer Konular

130. Pakistan ile Türkiye arasında ticaretin karşılıklı geliştirildiği iki ülkenin birbirinin mallarını tanımaları iş adamları arasında ikili temasların sürdürülmesi ve bilgi akımının düzenlenmesi zorunludur.
131. Türkiye'nin satabileceği malları ile dış ticaret rejimi konusunda öncelikle Pakistan ve Ticaret Odalarına ve başlıca Pakistanlı tüccara bilgi verilmesi gerekir.
132. Pakistan'daki Ticaret Müşavirliklerinin işler hale getirilmesinin önemi büyüktür. On yıldır Pakistan'da yerleşen ve Türk mallarını satmaya çalışan bir müteşebbisin gayreti ve Pakistan'a mal satmaya çalışan bazı Türk ihracatçı firmalarının ve sınai teşebbüslerin Pakistan'da kısa sürede kurdukları ilişkilere dayalı yeni iş olanakları bu tip konulara ağırlık verilmesinin önemini ortaya koymaktadır.
133. Pakistan gazetelerinde ihracı mümkün Türk malları için ilânlar verilmesi tavsiye olunur.

134. Pakistan'a giden Türk Sanayicileri ve iş adamları heyeti ile Pakistan Ticaret ve Sanayi Odaları Federasyonu karşılıklı olarak İstanbul Sanayi Odasında ve Karachi'de Federasyon merkezinde münhasıran iki ülkenin ticari ilişkilerini geliştirme konusunda çalışacak ve bilgi merkezi görevi göreceklemanlar görevlendirmeyi kararlaştırmışlardır.
135. Pakistanlı bazı müteşebbisler Türkiye ile ortak projeler gerçekleştirmeye istekli görünmektedirler. Bunlara bir örnek olarak Türkiye'de Pakistan'a ihracat yapmak amacıyla bir sentetik ip-lik tesisi konusunda ortaya atılan arzu ve gene Pakistan'da ihracat amacıyla Türkiye'de tarımsal mücadele araçları üretiminde ortak yatırım arzusundan söz edilebilir.
136. Pakistanlılar temel tarımsal ürünleri olan pamuk ve pamuklu sinai ürünler ihracatında orta dönemde Türkiye ile işbirliği yapmak dünya pazarına birlikte ve daha güçlü çıkmak arzusunu ortaya koymakta ve sık sık tekrarlamaktadırlar.
137. Pakistan'ın başlıca ihraç ürünlerinden pamuk konusunda iki ülkenin dünya pazarına birbirine rakip olarak çıkmaması üzerinde çok durulan bir konudur. Pakistan pamuk ihraçatçıları ile Türk pamuk ihraçatçılarının bir masaya oturarak bu konuda kısa sürede birbirlerinin destekleyici uygulamaya girişmeleri temenni olunmaktadır.
138. Pakistan'lı müteşebbisler Türkiye'den uzun vadeli kredili satış olanağı sağlaması halinde ithalatlarının gelişebileceğinden söz etmektedirler.
139. Pakistan'ın bir ihtisas alanı da re-eksporttur. Bu konuda Türk mallarını pazarlayabilecekleri iddia edilmektedir. Bu konunun ayrıca tetkiki gerekir.
140. Pakistan'ın Yıllık Kalkınma Planları, İthalat ve İhracatı (maddeler, birim fiyatları ve miktar ayrıntılarıyla), dış ticaret rejimi, özel kotaları ve tüm Pakistan ekonomisine ilişkin dökümanlar TUSİAD (Türk Sanayicileri ve İş Adamları Derneği) nde mevcuttur. İlgilenenler yararlanabilirler.

"MORNING NEWS", SUNDAY, NOVEMBER 9, 1975.

Turkish delegation discusses steps to promote trade ties

By Our Economics Reporter

A seven-member Turkish trade delegation arrived here yesterday to promote trade relations with Pakistan and to discuss the possibility of joint ventures between the two countries.

The delegation, led by Mr. Asim Kocabiyik is composed of the members of the Turkish Industrialists and Businessmen's Association and the Turkish Union of Chambers of Commerce, Industry and Commodity Exchanges.

It held meetings yesterday with officials of the Export Promotion Bureau, local industrialists and businessmen, and officials of the Karachi Shipyard.

In a statement after his arrival Mr. Kocabiyik said that this was a goodwill mission which had come to "this brotherly country" to make preliminary contacts before the visit of the President of Turkey to Pakistan and to discuss with Pakistani friends the possible areas of cooperation.

During the meeting with Mr. Ashraf W. Tabani, Chairman, and other officials of Export Promotion Bureau, it was agreed that the businessmen of the two countries should identify new commodities to increase the trade. The two sides also discussed various difficulties in developing the trade relations.

Mr. Kocabiyik informed Mr. Tabani that the delegation would submit a detailed report on developing economic cooperation between the two countries to President Fahri Koruturk of Turkey.

The Turkish President is arriving here on Nov. 18. At a meeting with local industrialists and businessmen, organised by the Federation of Pakistan Chambers of Commerce and Industry, Mr. Kocabiyik expressed keen desire for more trade and joint industrial ventures with businessmen and industrialists of Pakistan.

The Turkish delegation was interested in components of cement plants and sugar mills fabricated at the Shipyard.

It was agreed that both sides should study various aspects of collaboration in shipbuilding. Members of the delegation are: Mr. Orhan Aker, Mr. E.B. Aras, Mr. Mustafa Birgi, Mr. Ahmet Emin Goven, Mr. Riza Kandiller, and Mr. T. Gungor Uras.

SPECIAL TARIFF

Welcoming the delegation, Mr. Hashim B. Sayeed, Vice-President of the Federation, proposed that the Governments of the two countries should think of adopting special tariff and fiscal measures and import policies to encourage mutual trade.

JOINT VENTURES

The possibility of joint venture between shipbuilding industries of the two countries was discussed at a meeting of the delegation with Mr. N. A. Jaffery, Finance Director, and other officials of the Karachi Shipyard and Engineering Works.

The Turkish delegation was interested in components of cement plants and sugar mills fabricated at the Shipyard.

It was agreed that both sides should study various aspects of collaboration in shipbuilding.

Members of the delegation are: Mr. Orhan Aker, Mr. E.B. Aras, Mr. Mustafa Birgi, Mr. Ahmet Emin Goven, Mr. Riza Kandiller, and Mr. T. Gungor Uras.

Better prospect of Turkish, Pakistan trade

RAWALPINDI, Nov 12: The Visiting Turkish industrialists and businessmen's delegation left here tonight for Karachi to return home tomorrow to prepare a report on trade prospects for President Fahri Koruturk of Turkey who begins a state visit to Pakistan on Nov 18.

Members of the delegation told newsmen after their meeting with the Chamber of Commerce and Industry this evening that they found great potential for increasing trade exchanges but said this could be developed primarily by increasing business contacts and solidarity by improving overland and sea transport between the two countries.

To facilitate this the delegation would propose to Turkish member to create a special cell to channel and process business inquiries from Pakistan.

Much impressed by their talks with officials and businessmen, and by Pakistan's industrial potential, the Turkish industrialists and businessmen had special praise for the products of the machine tool factory of Karachi. Two of them have even decided to import some milling machines from that factory for their plants in Turkey.

They said there was great scope for increasing the export of rice, machine tools, surgical instruments, stainless steel, road rollers, glycerin, castor oil, caustic soda and treated hides from Pakistan to Turkey. In turn, Turkey can export other commodities to Pakistan.—PPI

The Pakistan Times, Monday, November 10, 1975.

Turkish trade team due in Lahore today

KARACHI, Nov. 9: The seven-member Turkish trade delegation which arrived here yesterday on a five-day visit to Pakistan, today had a quiet day, enjoying the sea cruise.

Tomorrow, the delegation will have a crowded programme before flying to Lahore in the evening. They are scheduled to meet the members of the Chamber of Commerce and Industry, Karachi and visit some industrial projects.—APP.

Turkish trade team has sea cruise

The seven-member Turkish trade delegation, which arrived here on Saturday on a five-day visit to Pakistan, had a quiet day yesterday, enjoying the sea cruise.

The delegation will have a crowded programme today before flying to Lahore in the evening. They are scheduled to meet the members of the Chamber of Commerce and Industry, Karachi and will visit some industrial projects.—APP.

Turkey wants more joint ventures with Pakistan

The leader of the seven-member Turkish trade delegation, Mr. Asim Kocabiyik, on Saturday expressed keen desire of his country for more trade and joint industrial ventures with private businessmen and industrialists of Pakistan.

During talks with the Federation of Pakistan Chambers of Commerce and Industry, he emphasised that frequent personal visits by businessmen of the two countries was essential for the development of trade. He also emphasised the need for removing the transport bottlenecks. He said that even after the reopening of Suez Canal, there were some transport difficulties between the two countries in trade by sea. As such, he said, shipping difficulties must be removed.

Mr. Asim Kocabiyik also stated that since development of trade by road transport had tremendous potentialities, it should be encouraged by the private sector as well as the two Governments.

He suggested that special cells should be created within the Turkish Chambers of Commerce and Industry as well as in the Federation of Pakistan Chambers of Commerce and Industry to identify the items in which trade could be increased between Turkey and Pakistan.

DAWN WEDNESDAY, NOVEMBER 12, 1975

Turkey may increase imports from Pakistan

The leader of the Turkish trade delegation, Mr. Asim Kocabiyik yesterday hoped that in due course of time Turkey will be able to import a number of items from Pakistan, particularly stainless steel products.

In an interview to the Turkish Service of Radio Pakistan, Mr. Asim said there were bright prospects for importing machinery from Pakistan.—APP

THE SUN

Turkish team

THE seven-member Turkish trade delegation which arrived here Saturday on a five-day visit to Pakistan, yesterday had a quiet day, enjoying the sea cruise.

Today, the delegation will have a crowded programme before flying to Lahore in the evening. They are scheduled to meet the members of the Chamber of Commerce and Industry, Karachi and visit some industrial projects.—APP

DAWN MONDAY, NOVEMBER 10, 1975

The Pakistan Times, Tuesday, November 11, 1975.

Pak-Turkish trade can be increased

—KOCABIYIM

KARACHI, Nov. 10: The leader of the seven-member Turkish trade delegation, Mr. Asim Kocabiyim, today stressed the need for devising ways and means for Turkey and Pakistan to work hand in hand and not compete with each other in world trade.

During a meeting with the Chamber of Commerce and Industry, Karachi the Turkish delegation suggested that instead of competition the trade should be complementary between the two countries.

Mr. Kocabiyim said the volume of trade could be substantially increased as there existed many fields in which there could be co-operation between the two countries.

He suggested facilitating trade through overland route and frequent exchange of visits for close contacts between the traders of the two countries. He said many handicaps such as shipping stood in the way of increased trade and hoped that the coming RCD Council meeting in Teheran would produce positive results.

Both the sides during discussion agreed on opening a cell in the Chambers of the respective countries to exchange notes and information about the commodities to be traded.

One of the members of the delegation said that during the talks he found that quite a few commodities could be exchanged between the two countries. He said stainless steel items and machine tools could have market in Turkey.

In his opening address before the free and frank discussion, Mr. Asim Kocabiyim said that the Turkish people have deep feelings for their Pakistani brethren and hoped similar feelings also existed here for them. The members of his delegation, he said, were feeling in Pakistan as if they were in their own country. Their object of visit, he said, was to make direct contact with the businessmen of Pakistan, as he felt many things could be done by direct contact. He said the delegation is convinced about the prospect of increased co-operation and trade between the two countries.

Earlier, welcoming the delega-

tion, the Senior Vice-President of the Chamber, Shaikh Rasul, said the visit would provide necessary opportunities to make on the spot study of the market situation and make some positive suggestion to Turkish Government for enlargement of trade.

He referred to the handicaps due to lack of transport and shipping facilities and hoped that with the launching of the proposed joint RCD Trading Company and Transport Corporation during the next year, the volume of trade would rise considerably.

Shaikh Rasul also stressed on the finalisation of the proposal for the establishment of a preferential trade area, comprising the three countries, without further loss of time.

Earlier, the delegation visited People's Steel Mill and the Machine Tool Factory where they were impressed to see the products.

Later in the evening, the delegation left for Lahore.—APP.

Türk işadamları Pakistan'a gitti

Pakistan hükümetinin davetlisi olarak Pakistan işadamları ile temaslar yapacak olan Türk sanayici ve işadamlarından kurulu bir heyet dün, Pakistan'a gitti.

Pakistan'da altı gün sürecek ziyaret süresince, Türk ve Pakistan işadamları ekonomik işbirliği olanaklarını araştıraraklardır. Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği ile Odalar Birliği üyelerinden kurulu heyette Asim Kocabiyik, Orhan Aker, Güngör Uras, Mustafa Birgi, Rıza Kandiller, Emin Güven, Şemsettin Apaydın ve Rahmi Aras bulunmaktadır.

Pakistan'la ortaklaşa olarak ticaret komisyonu kurulacak

★ Türk özel heyeti Karacî'deki temaslarında belirli ilke'lerde anlaşmaya vardı

KARACİ, AA

TÜRKİYE ile Pakistan, uluslararası pazarda "Birbirleriyle rekabete girmeme" ve "Aralarındaki ilişkileri daha da güçlendirmek için ticari işbirliğini arttırmaya" karar vermişlerdir.

Karar, Pakistan Ticaret Odası'nın çağrısı olarak Pakistan'da bulunan sekiz kişilik Türk Ticaret Heyeti'nin onuruna Karacî'de verilen yemekte açıklanmıştır.

Pakistan ve Türk ticaret yetkilileri, iki kardeş ülke arasında gelişen iktisadi ilişkilerle ilgilenecek ayrı bir ticaret komisyonu kurulmasını da kararlaştırmışlardır.

Türk Sanayiciler ve İşadamları heyetinin sömri başkanı Asim Kocabiyik, "Pakistan'ın iktisadi alanda ve öteki alanlardaki gelişmesini" övmüş ve Türkiye ile Pakistan arasında iktisadi alanda işbirliği ve ticaretin artırılması çağrısında bulunmuştur.

Pakistan Ticaret Odası Başkan Yardımcısı da "Pakistan ile Türkiye arasındaki ilişkilerin sevidirici biçimde geliştiğini ve yakın gelecekte ilişkilerin daha da artmasını beklediklerini" söylemiş, "İki ülke işadamlarını kendi alanlarında işbirliği yapmaya" çağırıştır.

Türk Ticaret Heyeti, Karacî'den Lahor'a gitmiştir. Heyet Lahor'da Pakistan'ın ileri gelen işadamları ve sanayicileriyle ikili ilişkiler konusunda istişarelerde bulunacaktır.

Türk işadamlarından kurulu bir heyet Pakistan'a gitti

İSTANBUL

Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk'ün Pakistan'a yapacağı "dostluk ziyareti"nden önce Türk Sanayici ve İşadamlarından oluşan "Ekonomik İşbirliği" heyeti dün Pakistan'a gitti.

TÜSİAD (Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği) Genel Sekreteri Güngör Uras konuyla ilgili olarak yaptığı açıklamada "Türkiye'nin Pakistan ile süregelen dostluk bağlarını ekonomik yönden de kuvvetlendirmek üzere Türkiye Ticaret Odaları, Sanayi Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği ile Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği temsilcilerinden oluşan heyetimiz bir hafta süre ile Pakistan'da kalacaktır. Türk-Pakistan ticari ilişkilerinin geliştirilmesi konusunda temaslarımız olacaktır" demiştir.

Pakistan'a dün uçakla hareket eden Türk heyetinde şu işadamlarımız ve sanayicilerimiz bulunmaktadır: Orhan Aker, Güngör Uras, Mustafa Birgi, Rıza Kandiller, Emin Güven, Şemsettin Apaydın, Rahmi Aras.

Pakistan'da temaslarda bulunan iş adamları İstanbul'a döndü

Pakistan'da bir hafta süre ile temaslarda bulunan Türk sanayici ve iş adamlarından kurulu heyet İstanbul'a dönmüş ve Heyet Başkanı Asim Kocabiyik Pakistan'ın Türkiye'den alacağı 10 mala öncelik tanıdığını söylemiştir.

Cumhurbaşkanı Korutürk'ün Pakistan'ı ziyaretinden önce bu ülkeye giderek çeşitli ekonomik temaslarda bulunan ve Pakistan'da 6 gün süre ile yüksek seviyedeki yönetici ve iş adamları ile görüşmelerde yapan Türk heyeti Asim Kocabiyik, Orhan Aker, T. Güngör Uras, Mustafa Birgi, Şemsettin Apaydın, E.B. Aras, Rıza Kandiller ve Ahmet Emin Güven'den kurulu idi. Öte yandan Türk iş adamlarının Pakistan gezisi ile ilgili olarak önümüzdeki günlerde TÜSİAD tarafından bir rapor hazırlanacaktır.

